

ІНФОРМАЦІЯ --- І ПРАВО

№ 3(46)/2023

**НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ з проблем
інформаційного права,
правової інформатики,
інформаційної і національної безпеки,
інформації в інших галузях права**

Державна наукова установа “Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України”

Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
Національної академії наук України

Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна”

ISSN 2616-6798

ІНФОРМАЦІЯ І ПРАВО

НАУКОВИЙ ФАХОВИЙ ЖУРНАЛ

№ 3(46)/2023

Зареєстрований Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ № 20117-9917ПР від 05.07.13 р.)

Згідно з Наказом МОН України від 02.07.20 р. № 886 (додаток 4) журнал включено до Переліку наукових фахових видань України, категорія “Б”, галузь науки - юридичні, спеціальність - 081. У журналі можуть публікуватися матеріали стосовно дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів кандидата наук (доктора філософії – Ph.D.) і доктора наук у галузі юридичних наук.

Друковане періодичне видання ІНФОРМАЦІЯ І ПРАВО внесене в міжнародну базу даних періодичних видань, згідно відповідного номеру ISSN, розміщується на інформаційній платформі “Наукова періодика України”, через яку здійснюється інтеграція з регіональним Реєстром DOI, Системою CrossRef, Міжнародним реєстром ORCID.

DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.3\(46\)](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.3(46))

м. Київ

State Scientific Institution “Institute of Informatics, Security and Law of
National Academy of Law Sciences of Ukraine”

Vernadsky National Library of Ukraine of
National Academy of Sciences of Ukraine

Open International University of Human Development “Ukraine”

ISSN 2616-6798

INFORMATION AND LAW

SCIENTIFIC PROFESSIONAL JOURNAL

№ 3(46)/2023

Registered by Ministry of Justice of Ukraine
(Certificate of state registration of printed communication media:
KV Series № 20117-9917PR dated 05.07.13)

Pursuant to Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 02.07.20 № 886
(Annex 4), the journal is included in the List of scientific professional publications of Ukraine,
category “B”, branch of science - legal, specialty - 081.

The journal can publish materials related to thesis works aimed on the receipt of scientific degrees of
Doctor of Philosophy – Ph.D. (candidate of sciences) and Doctor of Sciences
in the area of Juridical Science.

The printed journal INFORMATION AND LAW is included in the international database of
journal, in accordance with relevant ISSN number, is placed on the information platform “Scientific
Periodicals of Ukraine”, through which integration with the regional DOI Register, CrossRef System,
ORCID International Register is carried out.

DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.3\(46\)](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.3(46))

УДК 002:340+316.4+338.46

Наукова рада журналу

- Пилипчук Володимир Григорович**, доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України – *голова наукової ради.*
- Бebик Валерій Михайлович**, доктор політичних наук, професор – *зас. голови наукової ради.*
- Дубровіна Любов Андріївна**, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент
НАН України – *зас. голови наукової ради.*
- Копан Олексій Володимирович**, доктор юридичних наук, професор.
- Куйбіда Василь Степанович**, доктор наук з державного управління, професор.
- Марущак Анатолій Іванович**, доктор юридичних наук, професор.
- Нор Василь Тимофійович**, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України.
- Онiщенко Олексій Семенович**, доктор філософських наук, професор, академік НАН України.
- Петришин Олександр Віталійович**, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України.
- Покутний Сергій Іванович**, доктор фізико-математичних наук, професор.
- Савінова Наталія Андріївна**, доктор юридичних наук, с.н.с.
- Скулиш Євген Деонізієвич**, доктор юридичних наук, професор.
- Таланчук Петро Михайлович**, доктор технічних наук, професор.
- Тихий Володимир Павлович**, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України.
- Фурашев Володимир Миколайович**, кандидат технічних наук, доцент, с.н.с.
- Шемшученко Юрій Сергійович**, доктор юридичних наук, професор, академік НАН України.

Редакційна колегія

- Буханевич Олександр Миколайович**, доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
– *голова редакційної колегії.*
- Брижко Валерій Михайлович**, доктор філософії з юридичних наук, с.н.с.
– *зас. голови редакційної колегії.*
- Довгань Олександр Дмитрович**, доктор юридичних наук, професор
– *зас. голови редакційної колегії.*
- Арістова Ірина Василівна**, доктор юридичних наук, професор.
- Баранов Олександр Андрійович**, доктор юридичних наук, с.н.с.
- Беднарук Вальдемар**, доктор габілітований (Люблінський католицький університет, Польща).
- Бсялков Костянтин Іванович**, доктор юридичних наук, професор.
- Вронська Тамара Василівна**, доктор історичних наук, с.н.с.
- Дзьобань Олександр Петрович**, доктор філософських наук, професор.
- Доронін Іван Михайлович**, доктор юридичних наук, доцент.
- Золотар Ольга Олексіївна**, доктор юридичних наук, с.н.с.
- Корж Ігор Федорович**, доктор юридичних наук, с.н.с.
- Ланде Дмитро Володимирович**, доктор технічних наук, професор.
- Настюк Василь Якович**, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України.
- Ткачук Тарас Юрійович**, доктор юридичних наук, доцент.
- Чистоклетов Леонтій Григорович**, доктор юридичних наук, професор.
- Шевчук Олександр Михайлович**, доктор юридичних наук, доцент.
- Шеффлер Томаш**, доктор філософії з юридичних наук (Вроцлавський університет, Польща).

* * * * *

UDC 002:340+316.4+338.46

The scientific council of the journal

- Pylypchuk Volodymyr**, Doctor of Juridical Science, Professor,
Academician NALS of Ukraine – *Chairman of Editorial Board*.
- Bebyk Valerii**, Doctor of Political Sciences, Professor – *Vice-chairman of Editorial Board*.
- Dubrovina Lyubov**, Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member National
Academy of Sciences of Ukraine – *Vice-chairman of Editorial Board*.
- Furashev Volodymyr**, Candidate of Engineering Sciences, Associate Professor,
Senior researcher fellow.
- Kopan Oleksii**, Doctor of Juridical Science, Professor.
- Kuibida Vasyi**, Doctor of Administration Science, Professor.
- Marushchak Anatolii**, Doctor of Juridical Science, Professor
- Nor Vasyi**, Doctor of Juridical Science, Professor, Academician NALS of Ukraine.
- Onishchenko Oleksii**, Doctor of Philosophical Science, Professor, Academician NAN of Ukraine.
- Petryshin Oleksandr**, Doctor of Juridical Science, Professor, Academician NALS of Ukraine.
- Pokutnyi Serhii**, Doctor of Physics and Mathematics Sciences, Professor.
- Savinova Nataliia**, Doctor of Juridical Science, Senior researcher fellow.
- Shemshuchenko Yurii**, Doctor of Juridical Science, Professor, Academician NAN of Ukraine.
- Skulysh Ievhen**, Doctor of Juridical Science, Professor.
- Talanchuk Petro**, Doctor of Engineering Sciences, Professor.
- Tykhvi Volodymyr**, Doctor of Juridical Science, Professor, Academician NALS of Ukraine.

Editorial board

- Bukhanevych Oleksandr**, Doctor of Juridical Science, Professor, Corresponding Member National
Academy of Sciences of Ukraine – *Editor in Chief*.
- Bryzhko Valerii**, Doctor of Philosophy of Juridical Science, Senior researcher fellow
– *Vice-Editor*.
- Dovgan Oleksandr**, Doctor of Juridical Science, Professor – *Vice-Editor*.
- Aristova Iryna**, Doctor of Juridical Science, Professor.
- Baranov Oleksandr**, Doctor of Juridical Science, Senior researcher fellow.
- Bednaruk Waldemar**, Doctor habilitowany (Catholic University of Lublin, Poland).
- Bieliakov Konstantyn**, Doctor of Juridical Science, Professor.
- Chistokletov Leontiy**, Doctor of Juridical Science, Professor.
- Dz'oban Oleksandr**, Doctor of Philosophical Science, Professor.
- Doronin Ivan**, Doctor of Juridical Science, Associate Professor.
- Zolotar Olga**, Doctor of Juridical Science, Senior researcher fellow.
- Korzh Ihor**, Doctor of Juridical Science, Senior researcher fellow.
- Lande Dmytro**, Doctor of Engineering Sciences, Professor.
- Nastiuk Vasyi**, Doctor of Juridical Science, Professor, Corresponding Member NALS of Ukraine.
- Tkachuk Taras**, Doctor of Juridical Science, Associate Professor.
- Shevchuk Oleksandr**, Doctor of Juridical Science, Associate Professor.
- Schaffler Tomasz**, Doctor of Philosophy of Juridical Science (University of Wroclaw, Poland).
- Vronska Tamara**, Doctor of Historical Science, Senior researcher fellow.

* * * * *

З М І С Т**Інформаційне право**

ДЗЬОБАНЬ О.П., БРИЖКО В.М. Безпека людини: неklasична рефлексія загроз у філософії модерну й постмодерну.....	9
БАРАНОВ О.А. Цивілізаційна місія цифрових трансформацій.....	25
ІРХА Ю.Б. Дотримання верховенства права та прав і свобод людини в умовах війни в Україні: проблеми теорії та практики.....	42
КРАСНОСТУП Г.М. Правове регулювання забезпечення доступу до публічної інформації під час правового режиму воєнного стану в Україні.....	55

Правова інформатика

ДУБНЯК М.В. Економіка даних: правовий та етичний аспект.....	64
ЗАСЛАВСЬКА Л.В. Правове забезпечення застосування цифрових технологій в умовах трансформації суспільства.....	75

Інформаційна і національна безпека

БЕБИК В.М. Інформаційно-комунікаційні війни та інформаційно-комунікаційні війська.....	86
НЕТЕСА Н.В., МОКЛЯК В.В. Спеціальні інформаційні операції проти України як елемент гібридної війни та напрями протидії їм.....	98
ГУЦАЛЮК М.В. Особливості протидії кіберзлочинності під час воєнного стану...	108
КРАСНІКОВ С.А. Шляхи посилення стану забезпечення кібербезпеки в умовах воєнного стану.....	118
КАЧИНСЬКИЙ А.Б. Системний вимір інформаційно-психологічної концієнтальної війни.....	129
КАЗЬМІРУК С.Д., ЛЕОНОВ Б.Д. Правове та організаційне забезпечення кіберзахисту систем детекції брехні від кібератак в умовах воєнного стану.....	135
ФЕДІЄНКО О.П. Загрозливі тенденції використання державою-агресором шкідливого програмного забезпечення в умовах правового режиму воєнного стану.....	142
БІЛАН І.А. Загрозливі тенденції використання криптовалют з метою фінансування терористичної діяльності в умовах війни.....	154
ЛУК'ЯНЧУК Р.В. Протидія фінансуванню тероризму з використанням криптовалют.....	164

ГУРЖІЙ С.В. Організаційно-технічний аспект протидії фішингу.....	176
КУДІНОВ С.С. Формування антитерористичних компетентностей фахівців національної системи кібербезпеки.....	187

Інформація за іншими предметними напрямками досліджень за спеціалізаціями в галузі знань 08 – “Право”

КОРЖ І.Ф., ПШЕНИЧНИЙ В.О. Право, обов’язок та мотивація громадян щодо захисту Вітчизни.....	193
МАНЬГОРА В.В., МАНЬГОРА Т.В. Імплементація норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство в умовах воєнного стану.....	205
БОГУЦЬКИЙ П.П. Система військової юстиції України: теоретико-прикладний аспект.....	215
РАДУТНИЙ О.Е. (Не-)згвалтування та необережне вбивство як приклади аберації нормативно-правової інформації у кримінальному праві України.....	224
ГОРУН О.Ю. Правове регулювання службового твору у законодавстві України: аспект узгодження.....	235
МАНЬГОРА Т.В., ШВЕЦЬ Л.В. Шлюбно-сімейні відносини в Україні: стан законодавчого закріплення та перспективи розвитку.....	244
До відома авторів.....	254

Наукове редагування, створення оригінал-макета та дизайн – Брижко В.М.
Граматичне коректування – Майстренко І.А. (укр., англ.).
Формат 70 x 108/16. Спосіб друку – різнографія. Ум. друк. арк. 22.4. Тираж 100 прим.
Виготовлено з оригінал-макета в друкарні ПП “Фенікс”.
65009, м. Одеса, вул. Зоопаркова, буд. 25. Свідоцтво суб’єкта видавничої справи
серія ДК № 1044 від 17.09.2002 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою ДНУ ІБП НАПрН України, протокол № 8 від 05.09.23 р.

TABLE OF CONTENTS**Informative Law**

DZIOBAN O., BRYZHKO V. Human security: non-classical reflection of threats in modern and post-modern philosophy.....	9
BARANOV O. Civilization mission of digital transformations.....	25
IRKHA Y. Observance of the rule of law and human rights and freedoms in the context of war in Ukraine: problems of theory and practice.....	42
KRASNOSTUP G. Legal regulation of access to public information during the legal regime of martial law in Ukraine.....	55

Legal Informatics

DUBNIAK M. Data economy: legal and ethical aspect.....	64
ZASLAVSKA L. Legal support of the application of digital technologies in the conditions of the transformation of society.....	75

Informative and National Safety

BEBYK V. Information and communication wars and information and communication forces.....	86
NETESA N., MOKLIAK V. Special information operations against Ukraine as an element of hybrid warfare and ways to their countering.....	98
GUTSALYUK M. Peculiarities of combating cybercrime during martial law.....	108
KRASNIKOV S. The directions of strengthening the cyber security in the condition of the war.....	118
KACHINSKY A. The systemic dimension of informational and psychological consciential warfare.....	129
KAZMIRUK S., LEONOV B. Legal and organizational provision of cyber protection of lie detection systems against cyber attacks under the conditions of the martial law.....	135
FEDIENKO O. The dangerous trends of using malware by the aggressor country to the damage of state interests under the legal regime of martial law.....	142
BILAN I. The threatening trends in the use of cryptocurrencies for the purpose of financing terrorist activities in the conditions of war.....	154
LUKIANCHUK R. Combating the financing of terrorism using cryptocurrencies.....	164

HURZHII S. Organizational and technical aspect of anti-phishing.....	176
KUDINOV S. Formation of anti-terrorist competencies of specialists of the national cyber security system.....	187

Information on other subject research directions by specializations in the field of knowledge 08 – “Law”

KORZH I., PSHENYCHNYI V. The right, duty and motivation of citizens to protect the Motherland.....	193
MANGHORA V., MANGHORA T. Implementation of norms of international humanitarian law in national legislation in conditions of martial law.....	205
BOHGUTSKYI P. Legal features of the military justice system of Ukraine: theoretical and applied aspect.....	215
RADUTNIY O. (Un-)rape and involuntary manslaughter as examples of aberration of legal information in criminal law in Ukraine.....	224
HORUN O. Legal regulation of an official work in the legislation of Ukraine: aspect of agreement.....	235
MANGHORA T., SHVETS L. Marital and family relations in Ukraine: the state of legislative consolidation and prospects for development...	244
For the consideration of authors	254

УДК 347.62(477)

МАНЬГОРА Т.В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Вінницького національного аграрного університету.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7010-8768>.

ШВЕЦЬ Л.В., студентка 5 курсу Вінницького національного аграрного університету.

ШЛЮБНО-СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ: СТАН ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.3\(46\).287262](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.3(46).287262)

Анотація. Стаття присвячена розгляду питань пов'язаних із розкриттям сутності поняття традиційних шлюбних та сімейних відносин, визначенням їх обсягу та принципової відмінності. Досліджено існуючі типи шлюбів, окрім законодавчо-закріплених та з'ясовано їх особливості. Визначено стан законодавчого закріплення норм, що регулюють нетрадиційні шлюбно-сімейні відносини. Проаналізовано проблематику забезпечення державної реєстрації одностатевих відносин в Україні та запропоновано варіанти покращення національного законодавства задля врегулювання спірних питань, що стосуються цивільних партнерств.

Ключові слова: сім'я, цивільне партнерство, шлюб, шлюбно-сімейні відносини.

Summary. The article is devoted to the consideration of issues related to revealing the essence of the concept of traditional marriage and family relations, defining their scope and fundamental differences. The existing types of marriages, in addition to the legally established ones, were studied and their features were clarified. The state of legislative consolidation of norms regulating non-traditional marital and family relations has been determined. The issue of ensuring state registration of same-sex relationships in Ukraine is analyzed and options for improving the national legislation are proposed to settle controversial issues related to civil partnerships.

Keywords: civil partnership, family, marriage, marital and family relations.

Постановка проблеми. В реаліях сьогодення шлюб має абсолютно різне значення. Для когось це є офіційним закріпленням своїх відносин, а для декого це є показником успішної реалізації в житті. Проте, не всі можуть освідчитись та укласти шлюб з коханою людиною, ані раніше, ані тепер, оскільки в Україні відсутнє законодавче регулювання шлюбно-сімейних відносин для одностатевих партнерів. А тому й не дивно, що серед усіх питань та завдань для суспільства війна торкнулась інституту шлюбу. Наразі це питання стоїть доволі гостро, оскільки для ЛГБТК(А+) спільноти питання їх офіційного визнання залишається невизначеним.

Результати аналізу наукових публікацій. Зробили свій внесок у дослідження питання, поняття й запровадження цивільного партнерства такі вітчизняні вчені, як: Булеца С.Б., Каплична Л.С., Мельниченко Ю.О., Притика Ю.Д. Також важливими є праці таких закордонних вчених, як: Т. Барзо, Д. Браунінг, Е. Вольфсон, Т. Гертлінг, Е. Ксюрі, Р. Томассон.

Разом з тим, в Україні існує потреба у закріпленні у національному законодавстві норм, що регулюватимуть критичні аспекти шлюбно-сімейних відносин, як для одностатевих, так і різностатевих пар, а також у подальшому вивченні можливості запровадження в Україні цивільного партнерства, як проміжного етапу (дошлюбних відносин) або, навіть своєрідної альтернативи шлюбові, як такому.

Метою статті є на підставі науково-теоретичного аналізу проблематики стану законодавчого закріплення одностатевих шлюбів та/або цивільних партнерств за законодавством України, надання пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства шляхом розширення прав цивільних партнерів на усиновлення дітей.

Виклад основного матеріалу. Шлюбно-сімейні відносини постійно видозмінювались із плином часу, а тому зрозумілим є те, що їх правове закріплення та регулювання теж зазнавало значних змін впродовж усієї історії становлення української державності. Незмінним залишалось лиш те, що ці відносини впливали і продовжують впливати на функціонування суспільства в цілому. Слушним також є факт, що шлюбно-сімейні відносини зазвичай знаходили своє відображення у найголовніших правових актах держав, а до появи тих суворо закріплювались суспільством у вигляді звичаїв. “Головним завданням Основного Закону є регулювання найважливіших для людини, суспільства і держави відносин, виконання ролі правової основи цього суспільства і держав. Конституція України виконує роль базового, фундаментального джерела для всіх без винятку галузей національного права України” – зазначає О. Майданник [9, с. 26]. Проте варто зазначити, що шлюбно-сімейні відносини існують і поза правовим полем держави, оскільки це залежить від часу, культури та рівня правового розвитку держави.

Шлюб на території України в різних століттях не завжди означав узаконення романтичних стосунків з людиною, з якою хочеться прожити до кінця життя. За часів Київської Русі держава, використовуючи династичні шлюби, прагнула мати дружні стосунки з найвпливовішими на той час державами Європи. Тож справжні почуття мало кого хвилювали, як жіночі, так і чоловічі.

Характерним для періоду князівства на території сучасної України є збереження давніх норм і традицій та запровадження християнства, а тому й не дивним є той факт, що після охрещення Київської Русі встановлені звичаї ще довго конкурували із тогочасними нововведеннями. Родинні стосунки контролювала церква. У досудовий період православна церква була єдиним офіційним органом, що одружував людей. І вона намагалась не допустити розлучення подружжя будь-якою ціною, а якщо цього не вдавалось, то неважко було помітити невдоволеність священнослужителів. І це не дивно, адже заручившись підтримкою держави, церквою було сформовано модель поведінки у шлюбі, що вважалась ідеальною. Її ознаками були пожиттєвість шлюбу, моногамність і заборона розлучень. А звідси й не дивно, що бажання пари розірвати шлюбні відносини сприймалось, як суперечливість усталеній християнській ідеї непорушної сім'ї. Таке правило зберігалось в суспільстві досить довго і безперечно внесло значний вклад навіть у наше сучасне уявлення відносин.

Але, повертаючись до історії, церква й релігія стали опіумом для народу, як тільки був створений Радянський Союз, який сповідував єдиного Бога – утопічний комунізм. У ХХ столітті більшість українців проживала в селах і хоч церква перестала бути основним органом для узаконення стосунків, укладання шлюбів було досить популярним явищем серед молоді. Неодружені 20-річні, а то й 30-річні люди сприймалися, як суспільна аномалія, відхилення від норми. Розлучення ж розглядалося українським населенням, як гріх попри офіційну заборону релігії, гріх що підривав ідею святості шлюбу, яка була прищеплена попередніми поколіннями. Досить довго це було нормою і ледь не повсякденними є історії наших бабусь, що не розлучалися з чоловіками, які все життя пиячили та били їх, оскільки боялись суспільного осуду саме їх, як дружин, які розвалили сім'ю.

У період існування УРСР регулювання сімейних відносин разом із загальними суспільними традиціями постійно змінювалось. Сепарація держави і церкви, нав'язування суперечливих моральних засад у сім'ї, розширення обсягу гарантій щодо материнства, пріоритетність захисту сім'ї, визнання рівності прав чоловіка й жінки і т.д.

Перші роки незалежності відзначаються розширенням спектру законодавчого регулювання сімейно-шлюбних відносин. Відбувається прийняття нової Конституції України та Сімейного кодексу України, закріплення прав дитини, права на шлюб та низки соціальних гарантій шлюбно-сімейних відносин.

Проте на цьому зміни не закінчились. Із початком XXI століття розпочались і суттєві випробування для звичного сприйняття цього світу й переосмислення моральних принципів і заборон. Це торкнулось усіх сфер життя: науки, мистецтва, техніки, кіно, освіти й побуту. За роки незалежності середній вік при одруженні для чоловіків та жінок виріс приблизно на п'ять років, а кількість шлюбів упала втричі. Ще у 1991-му році середній вік першої реєстрації шлюбу становив для чоловіків 24 роки, а для жінок 21,5 р [10, с. 77]. А за роки незалежності цей показник суттєво виріс.

У 2019-му році для чоловіків він складав вже 28,6, а для жінок 25,9 років [10, с. 77]. У Західній Європі підвищення середнього віку одружень почалося ще наприкінці 70-х років і ми можемо побачити з відкритих джерел статистику у яких країнах найвищий вік вступу у перший шлюб, а в яких країнах найнижчий, потім порівняти рівень життя, освіти, медицини, прогресивності, в суспільних поглядах, свободі слова і правовій захищеності у тій же Іспанії, наприклад, Канаді і Швеції із рівнем життя в таких країнах, як Непал або Мозамбік. У той же час, не можна стверджувати, що завжди існує пряма залежність між віком наречених та надійністю їх шлюбу. Теоретично це мало бути так, але на практиці ми бачимо, що біологічний вік не завжди такий, як психологічний.

Факт того, що сучасна молодь масово не одружується так, як це було раніше – це насправді закономірна тенденція, яку проживали ряд інших країн, поки Україна перебувала під залізною завісою, а після незалежності українці з кожним роком більш усвідомлено ставляться до шлюбу.

Раніше своєчасне укладання шлюбу вважалося частиною плану життя, який встановили ще минулого століття: закінчивши школу, університет необхідно було одружуватися, а для чоловіків – прийшов з армії і знайшов собі дружину. Так було і в значної частини наших батьків, але зараз усе змінюється і дедалі більше українців спочатку воліють стати на ноги, здобути економічну незалежність або досягнути перших успіхів і вже потім укладати шлюб.

Ті ж самі причини впливали на шлюбний вік ще 100 – 200 років тому, але призводили до абсолютно інших результатів. У часи коли більшість українців проживала в сільській місцевості і займалася сільським господарством, економічна самостійність наставала з виділенням з батьківського наділу власної земельної ділянки або даруванням приданого, а головною умовою для цього було саме формування власної офіційної сім'ї.

Тобто сьогодні шлюб є скоріше логічним завершенням довготривалих романтичних стосунків, певним пунктом до якого пара йшла випробовуючи один одного, а раніше шлюб був відправною точкою з якої і починалося будівництво сім'ї та стосунків, народження дітей.

Раніше згадували офіційну статистику, яка підтверджує суттєве зменшення в кількості шлюбів за роки незалежності: в 1991-му році зареєстрували 493 тисячі одружень, а в 2020-му році аж втричі менше – 168 тисяч. Проте необхідно враховувати чи не найпоширеніше серед українців упередження стосовно негативного впливу високосного року на подружнє життя. Дані державної статистики свідчать, що у

високосний рік кількість офіційно зареєстрованих шлюбів падає на 20-25 %, а в наступний рік знову зростає [10, с. 77].

Ще одна причина віку укладення шлюбу – це збільшення тривалості життя у світі, в тому числі в Україні. Відповідно до цього, змістилися наші періоди життя. Якщо раніше підлітковий вік у нас міг тривати до 18, інколи до 16 років, а у 18-20 нормою було народжувати дітей, то зараз пізній підлітковий вік може сягати до 23-25 років.

За статистикою також впав і рівень розлучень. В абсолютних цифрах їхня кількість зменшилася з 200 тисяч у 91 році до 120 тисяч в 2020-му. Проте не можна сказати що інформація щодо розлучень дійсно подана коректно, бо останні 10 років більшість розлучень відбувається саме через суди. А ті в свою чергу збирають мінімум даних, щоб передати їх органам статистики, тому і кількість розлучень може бути ще більшою [10, с. 89].

Але чи однаково сьогодні відносяться до шлюбу чоловіки та жінки. Раніше дійсно шлюб був економічною гарантією для жінки, яка збирається народжувати дітей. Тому бути незаміжньою банально означало мати шанс на бідне життя, де чоловік ніби як не зобов'язаний піклуватися фінансово, поки це неофіційна дружина. Проте ряд феміністичних рухів по всій планеті, донесли ідею, можливо, не цілком, але все ж таки принаймні частково, що шлюб – це вибір, а не необхідність. Для чоловіка шлюб слугував певною прив'язаністю саме до дітей і народження спадкоємців.

Варто зазначити, що згідно зі статистичними даними найчастіше ініціаторами позовних заяв про розірвання шлюбу стають жінки. Пояснити те, що жінки частіше хочуть розлучитися, ніж чоловіки можна простим опитуванням. Навіть серед своїх знайомих, відповідно до якого можна стверджувати, що життя жінок після укладання шлюбу погіршується, в той час як життя чоловіків фактично не зазнає змін. Тому шлюб, як інститут змінюється недостатньо швидко, щоб задовольнити вимогу рівноправ'я. Так, наприклад, більшість чоловіків дотепер очікують, що їхня дружина візьме на себе основну частину домашньої роботи і найчастіше саме жінки жертвують кар'єрою, і перебувають в декреті, доглядають за дітьми, а ще виконують практично усю хатню роботу, яка вважається необхідною, за яку ніхто не платить кошти.

Тому говорити, що модель сім'ї “чоловік забезпечує, жінка знаходиться в декреті” в найближчій перспективі в Україні зникне, на жаль, не доводиться. І це не зміниться, допоки існують такі стереотипи і упередження щодо жінок та материнства, допоки не існує нормальних умов життя, коли жінка народжує дитину, як в офіційному шлюбі, так і поза ним.

Насамперед варто зазначити, що шлюбні відносини знаходять своє відображення, як у суспільній моралі, звичаях та традиціях, так і в законодавчих актах держави. Так, визначаються і функціонують норми, що регулюють питання шлюбного віку, володіння майном, виховання дітей, спільного проживання, взаємні права та обов'язки подружжя і т.д.

Таким чином, звертаючи увагу на особливості тих чи інших норм, що закріплюються у відносинах, дослідники виділяють значну кількість різних типів шлюбів. Насамперед варто звернутись до Сімейного Кодексу України, відповідно до якого: “Шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану” [14]. Такий тип був і є традиційним для нашого світосприйняття, проте не єдиним існуючим.

В Україні стосунки пари, які не закріплені державою, але у всьому іншому є цілком ідентичними помилково вважають цивільним (громадянським) шлюбом. Хоча звертаючись до історії, це поняття з'явилося у період, коли церква посідала чільне місце

у державі, та її визнання було абсолютно необхідним для такого типу відносин. А тому, малось на увазі, що таїнство вінчання не було проведене, а подружжя зареєструвало свій союз і він визнаний лише державою. Але з плином часу усе змінюється, тому й наразі це поняття втратило первинне значення. Сімейним кодексом пропонується наступна альтернатива: “Жінка і чоловік, які проживають однією сім’єю, але не перебувають у шлюбі між собою чи будь-якому іншому шлюбі” [14]. Нині зрозуміло чому так багато подібних пар укладають шлюб, тих пар які роками жили і не робили цього. Тому, що сьогодні юридичне оформлення стосунків таких пар говорить про захищеність і прагматичність.

У світлі сьогоднішніх подій, коли активні воєнні дії становлять загрозу для життя усього населення, ситуацій, коли критично необхідне визнання певного статусу від держави стає все більше. Цивільна дружина або цивільний чоловік не можуть потрапити до реанімації, також не можуть ухвалювати рішення стосовно лікування, а у разі загибелі – не мають права вирішувати де поховати партнера, тобто вони не мають ніяких прав. Так само це стосується компенсації, яку виплачує держава у разі загибелі військового або військової. Це одна з головних причин. А з іншого боку звісно є і моральна складова. Ми усі навчилися жити одним днем і не знаємо чи зможемо зустріти завтра. Багато пар, які відклали весілля, одруження на кращі роки чи сумнівалися, вирішили зробити це саме в роки війни, тому в першій половині 2022-го року рекордною була кількість зареєстрованих шлюбів – 103903, що на 21 % більше, ніж за той же період минулого року.

Варто зазначити, що зважаючи на проведені дослідження в області соціології Ляшенко Н.О. було виділено кілька видів шлюбів, що поширені у суспільстві, як сезонний, комунальний, відкритий та гостьовий шлюб [8]. Усі вказані є певною формою девіацій від суспільно-прийнятої норми, а тому зупинимось на кожному окремо.

Сезонність шлюбу передбачається тим, що відносини у ньому тривають стільки, скільки було зазначено парою, а по закінченню встановленого терміну автоматично розривається. Також є можливим варіант, що партнери можуть обрати варіант продовження таких відносин, зважаючи на отриманий досвід або ж розлучитись остаточно.

Спільне проживання кількох чоловіків і жінок однією сім’єю є відповідно, комунальним шлюбом. Кожен з цих осіб має взаємні права й обов’язки щодо одне одного: спільний побут, стосунки, проблеми. У випадках, коли в членів таких комун є діти, вони виховуються ними усіма. Цьому сприяє установа думка, що чим більше поглядів сприймається дитиною, то відкритішою особистістю вона є.

Вагомою відмінністю відкритого шлюбу від традиційної моделі сім’ї є те, що подружжя завчасно обговорює, що у їх відносинах допускаються романтичні й сексуальні відносини поза їх стосунками.

Гостьовий шлюб за характеристикою є ідентичним до наявного у Сімейному кодексі України режиму окремого проживання подружжя. Основними ознаками є те, що даний шлюб є зареєстрованим, але подружжя проживає окремо, тобто не веде спільне господарство. Якщо ж у такому шлюбі виникне питання батьківства, то відповідно до Сімейного кодексу України: “Дитина, народжена дружиною після спливу десяти місяців, після встановлення режиму окремого проживання не вважатиметься такою, що походить від її чоловіка” [14].

На додачу до вищезазначених також існують наступні. Білий шлюб є таким, що характеризується абсолютною відсутністю статевих відносин у парі. Це може бути відмова заради “вищої мети” чи просто сам факт привілеювання духовного над тілесним.

“Бостонський шлюб” передбачає спільне ведення побуту двома жінками, які до того ж мають міцні дружні відносини, не обов’язково романтичні. Такий тип є економічно вигідним для учасниць, оскільки їм разом дешевше купувати речі, орендувати житло чи виховувати дітей у такому союзі. А тому практикується у будь-якому віці, залежно від потреб та мети.

“Віртуальний шлюб” довгий час вважали своєрідною вигадкою для молоді, але це виявилось досить поширеною практикою в східних країнах, де люди можуть отримати дійсне свідоцтво про шлюб, жодного разу не бачивши свого партнера вживу, а лише листуючись в соціальних мережах.

Ще один нестандартний, але реально існуючий тип, це так званий “креативний шлюб”. Його особливістю є вияв бажання одружитись із неживим предметом матеріального світу. Так згадується історія про Ею Ріту Берлінер-Мауер, що перебувала у шлюбі з Берлінською стіною 29 років, поки останню не зруйнували у 1979 році [3].

Отож, розглянувши усі ці варіанти, можна чітко зрозуміти, що кожен з них є формою девіації традиційного, закріпленого поняття шлюбу. Ці зміни полягають у відмінності щодо статі партнерів, їх кількості, процедури реєстрації таких відносин та безлічі інших факторів.

З огляду на вищенаведене, варто окремо зупинитись на питанні відсутності законодавчого закріплення одностатевих шлюбів вітчизняним законодавством. Загальновідомим є той факт, що в Україні єдиною визнаною державною формою шлюбу є гетеросексуальний моногамний союз. У той же час відкритий вияв стосунків, що не вписуються у таку модель, може мати негативну оцінку з боку суспільства.

Гомосексуальність раніше вважалась злочином і каралась позбавленням волі, а нині у таких країнах, як наприклад, Саудівська Аравія, Катар, ОАЕ чи Судан, і досі карається стратою. Не так давно у низці ліберальних країн відбулась декриміналізація таких відносин, а більшість країн Європи скасували інструкції і положення, що визначали потяг людини до осіб своєї статі, як сексуальну девіацію чи медичну патологію. Поряд із тим, значна кількість держав таких, як Нідерланди, Данія, Іспанія, Бельгія, надали повноцінне право укладання шлюбу для одностатевих партнерів.

Отож, звертаючись до відкритих даних, можна помітити, що одностатеві шлюби є узаконеними у більшості країн Європи: Великобританії, Данії, Німеччині, Португалії, Ісландії, Чехії, Словенії, Фінляндії, Угорщині, Франції, Хорватії, Швеції й Швейцарії.

Впродовж останніх кількох років у суспільстві значно підвищився рівень толерантності до гомосексуальних партнерств, хоча водночас опитані відчують дискомфорт і воліли б не спостерігати за привселюдним виявом любові таких пар. А звертаючись до досліджень незалежної міжнародної організації ILGA-Europe, індекс дотримання прав ЛГБТК(А+) спільноти, шляхом прийняття законів та ведення державної політики, що сприяло б покращенню їх становища, станом на середину 2021 року в Україні становить 19,02 %, коли ж для порівняння у Мальті, що є лідером протягом останніх років, той же показник сягає 93,78 % [4].

Зважаючи на національний менталітет, цілком очевидним є факт, чому національне законодавство не передбачає можливості реєстрації шлюбу для одностатевих партнерів, що виявили бажання жити однією сім’єю і мати можливість визнання таких відносин державою, адже більшість українців є такими, що дуже важко сприймають відхід від усталених норм, звичаїв та моральних цінностей. Та поруч із тим, в умовах євроінтеграції та вдосконалення діяльності з утвердження та забезпечення прав і свобод людини і громадянина був прийнятий Указ Президента України “Про затвердження

Національної стратегії у сфері прав людини”, що передбачав такий вид стосунків між особами, як цивільне партнерство [11].

Відповідно до Розпорядження КМ України щодо плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021 – 2023 роки включені такі положення, як розроблення та подання законопроекту, щодо усунення положень, що порушують права партнерів та запровадження реєстрованих партнерств [12]. Тому, звертаючись до тексту зазначеної стратегії, чітко простежується можливість права осіб на цивільне партнерство, а в подальшому, можливо, й дозвіл і закріплення норм, що регулюватимуть питання визнання одностатевих шлюбів.

Оскільки, до закінчення терміну залишилось трохи більше, ніж півроку, то ми вважаємо, що зміни до національного законодавства, спрямовані на виконання поставлених завдань, будуть введені найближчим часом.

Цивільне партнерство насамперед створювалось, як юридично оформлена домовленість двох фізичних осіб однієї статі, що мала в подальшому бути прирівняна, а то й визнана як шлюб. Звідси випливає, що у партнерів законом передбачено більшість або ж усі права й обов’язки подружжя, окрім власне статусу таких відносин, як шлюбних.

Із 90-х років минулого століття більшість демократичних країн розвивали державну політику, включаючи питання доповнення законодавства нормами, що регулюватимуть питання визнання й визначення обсягу прав та обов’язків осіб, що уклали цивільний союз. У подальшому створені закони доповнювались, або замінювались на такі, які визнавали ці союзи одностатевими шлюбами.

Данія стала першою у світі країною, що прийняла 1989-го року закон про реєстровані цивільні партнерства для одностатевих пар. Процедура реєстрації загалом є практично ідентичною шлюбу, окрім, відсутності можливості для такої пари здійснити процедуру вінчання та усиновлення дитини у статусі подружжя. А першою країною, яка офіційно на рівні законодавства дозволила одностатеві шлюби у квітні 2001 року стали Нідерланди [2].

Проблематичним є питання визначення самих термінів, що використовуються для визначення цивільних союзів, адже у кожній країні реєстровані партнерства мають на увазі різний обсяг прав, обов’язків учасників даних відносин.

Проте запровадження цивільних партнерств не сприймаються, як рівноцінні шлюбові. Так, можна згадати слова Евана Вольфсона у “Свободі до шлюбу”: “Шлюб у Сполучених штатах Америки безперечно є цивільним союзом, але так званий цивільний союз (у новому його значенні) – ніяк не є шлюбом” [1].

Отож зрозумілим є пануюче твердження що реєстровані цивільні партнерства все ж є “окремими”, а не рівними шлюбним відносинам. В першу чергу це стосується того, що задля регулювання даних відносин необхідно користуватись окремими правовими нормами, відмінними від тих, що регулюють стосунки гетеросексуальних пар, а це спонукає до інакшого сприйняття й відповідно інакшого ставлення до даних союзів. Як наслідок, суспільством допускається гірше ставлення й іноді навіть зневажлива поведінка щодо цивільних партнерств, адже якби одностатеві шлюби визнавались, як рівні, то не було б необхідності у двох окремих законах.

Також, враховуючи вищевикладене, є зрозумілим те, що стосунки партнерів у цивільному союзі стигматизуються суспільством, ніби це лишень задля зручності й аж ніяк не вищих почуттів. У цьому контексті, адвокат у справі “Перрі проти Шварцнегера” Теодор Олсен слушно висвітлив погляд суспільства на реєстровані партнерства: “вони (цивільні союзи) порівнюють із комерційними підприємствами, а не любов’ю” [15].

Станом на сьогодні Європейський суд з прав людини розглянув справу “Маймулахін і Марків проти України”. Позивачами стверджувалось, що було порушено їх права регламентовані статтями 8 та 14 Конвенції про захист прав людини, а також, що вони зазнавали переслідувань, зокрема через сексуальну орієнтацію. Оскільки прецедентне право в даному випадку відіграє не останню роль, то з великою вірогідністю можна здогадатись, яким саме мало бути рішення суду, враховуючи позов “Оліарі та інші проти Італії” з аналогічних питань. Рішенням суду було визнано порушення прав людини з боку держави, а згодом урядом Італії було ухвалено реєстроване цивільне партнерство для одностатевих пар [5]. Розгляд справи проти України тривав 9 років і наразі ЄСПЛ зобов’язав Уряд змінити законодавство та виплатити позивачам компенсацію у розмірі 5 тисяч євро.

Влітку 2022-го року, після подання петиції Президента України, у суспільстві почали активно обговорювати можливість дозволу укладати цивільне партнерство, як альтернативу шлюбу. Деякі радикальні прихильники святості шлюбу між жінкою та чоловіком, стали зневажати й обурювались від самої згадки даного інституту за можливість узаконення стосунків одностатевих пар. Але цей механізм може розширити можливості щодо укладання партнерських союзів не лише для представників ЛГБТК(А+) спільноти, а й для всіх українців, незалежно від статі, сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, а зокрема це створено для того, щоб наживати спільне майно і мати можливість, наприклад, провідувати одне одного в лікарні, не будучи біологічними родичами або не перебуваючи в шлюбі.

Звісно, не завжди вдається отримати підтримку таких партнерств, як рівних шлюбів, та сам факт їх запровадження вже можна вважати першим кроком на шляху до цього. Проте для України визнання на конституційному рівні одностатевих шлюбів залишається питанням майбутнього. Адже загальновідомим є те, що Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану [6]. А тому в нинішніх умовах реєстровані партнерства є чудовою альтернативою одностатевим шлюбом. Щоправда, з огляду на законопроект “Про інститут реєстрованих партнерств” від 13.03.23 р. № 9103, досі відкритим залишається питання правового регулювання всиновлення дітей, оскільки для таких пар це не передбачено [13]. У таких випадках одна особа буде вважатись батьком/матір’ю, а інша лише опікуном.

Для різностатевих партнерів укладення такого договору також є досить актуальним, оскільки особи можуть прагнути інших цілей, аніж визнання їх союзу, як вияву любові. Тут може бути присутня економічна, духовна чи суто психологічна складова. Звертаючись до різних типів шлюбів, що описувались в цій роботі раніше, можна стверджувати, що реєстровані партнерства нададуть змогу реалізувати свої права не лише для ЛГБТК(А+) спільноти, а й для кожного громадянина України незалежно від статі, гендерної ідентичності чи будь-якого іншого фактору.

Висновки.

Впродовж усього періоду становлення української державності традиційною моделлю сім’ї вважався моногамний сімейний союз чоловіка й жінки, що і нині закріплено на конституційному рівні. Сімейні відносини є поняттям ширшим, оскільки включають в себе як шлюбні відносини, так і кровну спорідненість, спільність побуту та взаємодопомогу між усіма членами таких відносин. В той час, як шлюб за самим визначенням включає в себе створення сім’ї.

Окрім законодавчо-закріплених типів шлюбу (“традиційний”, фактичний шлюб) існують також і форми установлені негласно в суспільстві, залежно від кількості учасників, їх статі, мети заключення союзу та поведінки у ньому.

Законодавство не передбачає достатніх гарантій для учасників, наведених у роботі типів нетрадиційних шлюбно-сімейних відносин. А найбільш незахищеними є одностатеві партнери, оскільки у випадку надзвичайних ситуацій вони не можуть довести факт сімейних, родинних стосунків, що зменшує перелік їх прав та можливостей у порівнянні з такими ж гетеросексуальними парами.

Проблемою забезпечення державної реєстрації одностатевих шлюбів є те, що Конституцію під час воєнного стану змінювати заборонено. Проте, запровадження інституту реєстрованих партнерств наразі є надзвичайно актуальним в умовах, коли існує підвищений ризик небезпеки для життя і здоров'я осіб, що перебувають у зонах бойових дій, та може забезпечити вирішення усіх спірних питань, таких як спадок особами першої черги; прийняття рішень щодо поховання, отримання компенсації у випадку смерті військового партнера/партнерки та деяких інших.

Щодо вдосконалення національного законодавства, то необхідним є врегулювання питання повноцінного усиновлення одностатевими парами дітей та їх визнання батьками/матерями дитини, а не матір'ю/батьком та опікуном.

Загалом, механізм укладання партнерських союзів може розширити можливості не лише представників ЛГБТК(А+) спільноти, а й для всіх українців, незалежно від статті, сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Зокрема це створено для того, щоб наживати спільне майно і мати можливість, наприклад, провідувати одне одного в лікарні, не будучи біологічними родичами або не перебуваючи в шлюбі.

Використана література

1. Evan Wolfson. Freedom to Marry. 26.06.2016. URL: <http://www.freedomtomarry.org/the-team/entry/Evan-Wolfson> (дата звернення: 09.03.2023).
2. Marriage, civil partnership and cohabitation agreements. Government of the Netherlands. URL: <https://www.government.nl/topics/marriage-cohabitation-agreement-civil-partnership/marriage-civil-partnership-and-cohabitation-agreements> (дата звернення: 08.03.2023).
3. MARRIED TO THE BERLIN WALL. Pune Mirror Bureau. *Pune Times Mirror*. 2017. URL: <https://punemirror.com/pune/pune-speaks/married-to-the-berlin-wall/cid5099725.htm> (дата звернення: 11.03.2023).
4. Rainbow Map and Index. Rainbow Europe. 2021. URL: <https://www.ilga-europe.org/rainbow-europe/2021> (дата звернення: 05.03.2023).
5. Thomas Hertling. Homosexuelle Männlichkeit zwischen Diskriminierung und Emanzipation. LIT Verlag, Berlin/Münster/Wien/Zürich/London. 2011. URL: <https://www.lit-verlag.de/isbn/978-3-643-11355-9> (дата звернення: 08.03.2023).
6. Конституція України: Закон України від 28.06.96 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 08.03.2023).
7. Легалізація одностатевих шлюбів. “Слово і діло”. – (Аналітичний портал). 2021. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/09/29/infografika/svit/yakux-krayinax-dozvoleni-odnostatevi-shlyubytta-soyuzu> (дата звернення: 05.03.2023).
8. Ляшенко Н.О. Сучасні альтернативні форми шлюбу. 2017. URL: <http://web.kpi.kharkov.ua/sp/lyashenko-suchasni-alternativni-formi-shlyubu> (дата звернення: 06.03.2023).
9. Майданник О.А. Конституція України – правова основа життєдіяльності суспільства і держави. *Юридична Україна*. 2016. № 3 – 4. С. 24-31. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/irbis_nbuv/cgiirbis_64.28536_maida_nnyk_002016 (дата звернення: 10.03.2023).
10. Населення України 2020 / за ред. Марії Тімоніної. – (Державна служба статистики України. 2021). URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/10/dem_2020.pdf (дата звернення: 06.03.2023).

11. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Указ Президента України від 25.08.15 р. № 501/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/501/2015> (дата звернення: 08.03.2023).

12. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021 – 2023 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.06.21 р. № 756-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/756-2021-%D1%80> (дата звернення: 08.03.2023).

13. Про інститут реєстрованих партнерств: проект закону України від 13.03.23 р. № 9103. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1681894> (дата звернення: 14.03.2023).

14. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.02 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2947-14> (дата звернення: 10.03.2023).

15. Суд дозволив одностатеві шлюби в Каліфорнії. RBC.UA. 2012. URL: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/sud-razreshil-odnopolye-braki-v-kalifornii-08022012091400> (дата звернення: 09.03.2023).

~~~~~ * * * ~~~~~